

Algunes banderes sostingudes per Amos Oz

Amos Oz està d'actualitat degut a l'edició recent de tres llibres seus. La monumental autobiografia *Una història d'amor i de foscor* (2002; La Magrana, 2007), l'opuscle *Contra el fanatisme* (2002; La Magrana, 2007) i la novel·la *Fima* (1991; Siruela, 2007, en edició castellana). (Text: Quim Pérez)

S

emblants raons d'estratègia sociopolítica a les que abans van accelerar la concessió del Premi Nobel de Literatura al turc Orhan Pamuk són ara les que endarrereixen que el guardó de l'Acadèmia Sueca recaigui sobre l'escriptor en llengua hebrea Amos Oz (Jerusalem, 1939). Un guardó que, d'arribar, coronaria una llarga llista de reconeixements: Premi de la Pau de Frankfurt 1992, Premi Israel de Literatura 1998, Premi Goethe 2005, Premi Internacional Catalunya *ex aequo* 2004 o el recent Premi Príncep d'Astúries 2007; per citar-ne només els més rellevants. Naturalment, ni el Nobel

ni cap altre premi no atorga qualitat a una trajectòria literària, sinó que simplement afegeix la seva veu poderosa a tot el cor de veus que anteriorment ja l'han reconegut. En especial, a la veu més potent de totes que és la dels fidels lectors de la narrativa d'Oz, que troben en ella un exigent exercici narratiu on es constata que el color que li convé a l'ànima humana no és ni el blanc ni el negre, sinó el gris.

La magnífica autobiografia novel·lada *Una història d'amor i de foscor* es pot resumir en tres banderes que onegen ben altes i mogudes pel vent de la prosa musical d'Oz.

La primera bandera és la d'Israel: una estrella de David blava al centre i dues franges blaves a dalt i a baix, que no toquen la vora, sobre fons blanc. La seva infància està lligada al naixement de l'estat d'Israel. La seva família són jueus russos que van arribar a Jerusalem fugint de la persecució i per trobar unes condicions de vida millors. El seu nom és Amos Klausner, però el va canviar per Oz, que vol dir 'fortalesa', quan en un procés kafkaïa o freudià de matar al pare o superar el complex d'Èdip va abandonar la llar familiar i es va traslladar a un kibbutz. Tots els seus familiars i veïns del barri havien fugit d'una

Europa perillosament antisemita i eren intel·lectuals, mestres, músics, bibliotecaris, etc. En aquest ambient de pobresa material i riquesa espiritual viu Oz el naixement a la terra promesa d'un estat jueu, llargament esperat, àmpliament desitjat, eternament qüestionat i que cal defensar amb la força de les armes.

La segona bandera, la més gran de totes, podria ser la instal·lació que Perejaume va fer a la plaça Buchmesse durant la darrera Fira de Frankfurt: una pantalla sobre la qual es projectava el mot PARAU-LA com si fos una bandera onejant. Durant més de sis-cents pàgines Oz reverencia la paraula escrita, de fet en els moments més importants de la seva vida els mots tenen una importància cabdal. Per ell, la vida és vida només quan té a veure amb les paraules. Per exemple, a la pàgina 31 diu: "De nen, jo volia créixer per ser llibre. No escriptor, llibre". O a la 185, on afirma: "L'entorn no comptava. Només m'interessava el que estava fet de paraules". Com aquests exemples al llarg del llibre en podem trobar una carretada més.

Aquí prenen gran importància els anys de formació i la passió per la lletra escrita que derivaran en la vocació d'escriptor; tasca sobre la qual reflexiona en el relat. Oz té una prosa pausada i delicada. Amb ella descriu amb minuciositat tot els detalls d'una cambra o tota mena de records. Si considerem com a vàlida la màxima que defensa que el nostre món es compon de tot el que podem arribar a anomenar, cal dir que Oz ha aixecat acta narrativa d'uns espais físics, morals, sentimentals i temporals als quals no manca cap detall per semblar més reals inclús que els originals.

A la darrera bandera apareix una foto familiar amb el seu pare i la seva mare en primer terme i la resta de família al fons. Oz, per primer cop, parla del suïcidi de la seva mare el 1952, als trenta-nou anys. També explica la relació amb el seu pare i amb altres membres de la família, però és aquest esdeveniment luctuós al qual es refereix la foscor del títol i el que determina que la seva crisi de l'adolescència fos més greu del que ho és habitualment. Descriu la relació complicada entre el matrimoni, tot i que no la fa explícita i només s'intueix, com si fos un dolor que està allà i Oz afronta però amb precaucions. "Aquesta novel·la és el resultat d'un procés de pau amb mi mateix. Durant molts anys vaig estar molt enfadat amb ma mare, amb el barri on vaig créixer i amb la Història. Un cop vaig fer les paus amb mi mateix, vaig poder convidar la resta de tota aquesta gent, pares i avis, a casa meva. Els vaig fer seure, els vaig oferir un te i, només aleshores, vaig posar-me a parlar. I vaig parlar. Però també els vaig escoltar. No ho vaig fer com si fos un. Vaig parlar i escriure amb curiositat, compassió, tendresa i sense cap ira", ha declarat Oz referint-se a aquest llibre. Aquesta mirada compassiva sobre els seus personatges-familiars reflecteix l'escala de grisos amb la qual Oz diu que estem fetes les persones.

Roser Lluch i Oms, a més d'aquesta llarga autobiografia—tot i que només arriba a l'adolescència també fa petites cales en etapes posteriors—, ha traduït

altres títols d'Oz: a *El mateix mar* (Proa, 2002), per exemple, ens fa una aproximació al narrador hebreu viu més important. "Oz creu que la literatura pot contribuir a edificar un món nou... Aquesta potser seria la línia que separa l'obra dels autors de la seva generació de la dels de generacions posteriors. Una característica molt important en la seva obra és el seu discurs compromès envers la pau i la democràcia". Interrogada sobre l'experiència de traduir Oz confessa: "De vegades pot arribar a ser un petit malson si es treballa molt seriosament. Perquè les fonts a les que ell al·ludeix o de les que de vegades extreu conceptes o frases pertanyen a tot el corpus literari jueu i universal. La prosa d'Oz és molt creativa i enginyosa. De vegades m'ha costat aconseguir que la música del text hebreu també es pogués escoltar en la meua versió al català. I per a mi això era molt important perquè, com ell ha dit en més d'una ocasió, li importa molt la musicalitat de la llengua hebrea".

Sobre el panorama de la literatura hebrea Roser Lluch ens fa una breu composició de lloc. "Oz no és l'únic far que il·lumina el món literari israelià. Estils diferents, temàtiques diferents, però sempre —o gairebé sempre— focalitzats en la pròpia experiència israeliana. Els noms i l'obra del poeta Iehuda Amikhai o de la iniciadora de la novel·la negra israeliana Batia Gur, junt amb els novel·listes Aharon Appelfeld, David Grossman i A.B. Iehoshua són prou coneguts al nostre país. Entre els joves autors citaré tres exemples bastant significatius: Iehudit Katzir, Etgar Keret o Orly Castel-Blum". Prenem nota.

El vessant assagístic ocupa un espai molt destacat dins de la producció escrita d'Amos Oz, amb més de mitja dotzena d'assajos. Tot i que ha arribat a la premsa espanyola amb regularitat en forma d'articles sobre la situació política israeliana i sobre el conflicte israelopalestí, fins ara no s'han aplegat mai en llibre. El més semblant a això és aquesta brevíssima recopilació d'unes conferències a Tübingen, junt amb una entrevista on Oz exposa de manera planera la seva visió de tot plegat; tot traduït per Ernest Riera. Oz va ser un dels soldats fundadors del Peace Now el 1978. Aquest movi-

ment extraparlamentari israelià defensa el diàleg amb els palestins i els veïns àrabs.

Oz, a grans trets, caracteritza el conflicte israelopalestí com una disputa immobiliària de dos pobles per veure qui és l'amo de la casa. Tots dos tenen legítims drets d'ocupar el territori en disputa, ambdós tenen raons molt fortes per voler-lo. La solució vindrà quan cada part compregui que les raons de l'altre són tan poderoses com les seves pròpies. D'aquí s'ha de derivar un compromís dolorós ja que tots dos pobles han de renunciar a una part del tot, per tal de repartir-se la casa i passar d'estar enfrontats a mort a esdevenir veïns. Llavors, si bé no caldrà que s'estimin sí que serà necessari que ja no es matin: "(...) reconeixement per reconeixement. Estat per estat, independència per independència i seguretat per seguretat. Veinatge per veinatge, respecte per respecte". Són paraules seves.

El propi Oz ofereix la seva visió sobre el fanatisme que tan ascendent té actualment sobre la situació sociopolítica mundial degut al terrorisme. Un fanàtic és algú per a qui la fi justifica tots els mitjans i no és exclusiu de cap ètnia, religió o grup sinó que és un gen intrínsec a la naturalesa humana. El fanàtic el que vol és salvar-nos, peti qui peti, del nostre error; sap millor com redimir-nos que nosaltres mateixos i, si cal, està disposat a emprar la violència per treure'ns del nostre esgarriament. Oz proposa com a antídote el sentit de l'humor. "L'humor conté l'habilitat de riure's de nosaltres mateixos. L'humor és relativisme, l'humor és l'habilitat de veure't a tu mateix com et podrien veure els altres...".

Humor que conté a cabassos el darrer títol que comentarem. *Fima* és la mateixa obra que Seix Barral va publicar el 1993 amb el títol de *La tercera condició*, però ara la traducció s'ha fet directament de l'hebreu, a càrrec de Raquel García Lozano, i sense fer servir l'edició anglesa com a pont. Té com a protagonista absolut Efraim Nombreg, 'Fima', ja ben entrat en la cinquantena i ciutadà de Jerusalem. Fima és tot un histrió, un paio de caràcter excessiu, tallat pel mateix patró que molts dels personatges interpretats per Jack Nicholson o Juan Luis Galiardo. Fima té una loquacitat desmesurada, és molt seductor amb les dones, i un *opinòleg* nat. Aquest perdedor, *schlemiel*, pateix una crisi existencial ja que no sembla trobar-li al·licient a la seva vida. Treballa a la recepció d'una clínica ginecològica quan el seu destí era esdevenir un intel·lectual. "Malgrat que sigui un desastre, hi ha una gran dolcesca a la seva vida. No hi ha res que pugui frustrar-li les seves ganes de viure". Diu el seu creador. Fima es relaciona amb la seva exdona i el seu marit i el fill d'aquests dos últims, amb el seu pare octogenari i empresari d'èxit, i amb una amant. Entre llargues converses, molt sovint al voltant de la política israeliana, i escenes hilarants, va tractant de posar una mica de senderi a la seva vida caòtica o, al contrari, d'acabar d'enfonsar-la del tot.

Mentre arriba el Premi Nobel finalment o s'ajorna un altre cop els lectors d'Oz el seguirem literàriament allà on sigui que les seves banderes onegin.